

"Eğer bu zerreler, yaptıkları vazifelerde memur olup Cenab-ı Hakk'ın emir ve iradesine tâbi oldukları kâfirane inkâr edilirse, o zerre herhangi bir bünyeye girse, o bünyenin bütün cihazatını, keyfiyetiyle teşekkülünü bilmesi lâzımdır." İzahı?

"Şirk sahibi, cehalet sarhoşluğunu terk ve ilim gözüyle küfrüne baktığı zaman, o küfrü iman ve iz'an edebilmek için, bir zerre-i vâhideye bir ton ağırlığında bir yük yükletmeğe ve her zerrede sayısız matbaaları icad edip tabiat ve esbabın eline vermeğe ve bütün masnuatta bütün san'at inceliklerini tabiata ders vermeğe muztar ve mecbur olur. Zira hava unsurundan (meselâ) her bir zerre bütün nebatlar, çiçekler, semereler üstünde konup bünyelerinde vazifesini yapmak salahiyetindedir."

"Eğer bu zerreler, yaptıkları vazifelerde memur olup Cenab-ı Hakk'ın emir ve iradesine tâbi oldukları kâfirane inkâr edilirse, o zerre herhangi bir bünyeye girse, o bünyenin bütün cihazatını, keyfiyetiyle teşekkülünü bilmesi lâzımdır. Bu bilginin o zerrede bulunmasını ancak o kâfir itikad edebilir."(1)

Allah kainatı ve içindeki eşyayı yaratırken, birbiri ile bağlantılı ve birbirine bağımlı olarak yaratmıştır. Bu yüzden kainatta bulunan bir şey her şeyle her şey bir şeyle ilgili ve bağımlıdır. Aslında bu bir İlahi mühür ve imzadır, ta ki insanlar şirk ve küfür bataklığına düşmesinler.

Kainatta muazzam bir denge ve ahenk kurulmuş, buna bilim dilinde **ekoloji** diyorlar. Bu denge ve ahenk, sistemin bütününün mükemmel bir şekilde çalışmasından ve işlemeden ortaya çıkmaktadır. Bizimle ilgisi olmayan bir halka olmasa ekolojik denge bozulur ve hayatı tehdit eder bir şekle girer ki, bu da insanın yaşamını doğrudan etkiler. Demek insana doğrudan menfaat sağlamayan varlıklar da dolaylı bir şekilde menfaat sağlıyorlarmış.

"Potin bağı teorisi"ne göre, tabiat, maddenin yapı taşları gibi temel birimlere indirgenemez; bütünüyle iç tutarlığı ile anlaşılması gerekir. Bu bakış büyük düşünür David Bohm'un "**holistik evren**" anlayışıyla da örtüşüyor. Maddenin temel yapı taşlarına dayanan "**atom altı parçacıkları**" fikri terkediliyor.

Nesneler, karşılıklı ve tutarlı ilişkiler sayesinde var olabilir. Maddi evren, karşılıklı dinamik olaylar ağı şeklinde düşünülüyor... Teoriye "**potin bağı**" adı verilmesi de bundandır. Potinin bağı ise mutlak bir varlığın elinde. Yani maddeci olan Batı düşüncesi tevhide yaklaşır gibi oluyor.

Bu noktada kainat **teavün** (*yardımlaşma*), **tesanüd** (*dayanışma*), **teanuk** (*kucaklaşma*), **tecevüb** (*birbirine cevap verme*) fiilleri ile âdete bölünmez bir bütün gibidir. Bunlar gözümüz önünde cereyan ettiği için ispata bile lüzum yoktur.

Kainatın bir ucundaki bir küre ile diğer ucundaki küre arasında, bizim idrakinden aciz kaldığımız gizli ve ince dayanışma ilişkileri mevcuttur. Ve insan hayatı bu ilişkilerin sağlıklı bir şekilde işletilmesi ile mümkün oluyor.

Kainatın bizden çok uzak bir yıldız şayet yörüngesinden çıksa, domino taşları gibi bütün evreni dağıtacak ve en nihayetinde küremizi ve dahi insanı yok edecekti. Demek bizimle doğrudan hiçbir bağı olmayan bir yıldızın yörüngesinde ahenk ile yüzmesinin bize dolaylı bir şekilde menfaat oluyor demektir.

Bir çiçeğin veya bir insanın bünyesine giren zerre, bir plan ve hesap dahilinde girmez ise, o bünyeyi dağıtır çalışamaz hale getirir. Çünkü kainatta geçerli olan "**potin bağı**" ya da **bütünlük ilişkisi** her bir bünyede de geçerlidir. Mesela, insan bünyesindeki kan dolaşımı bütün vücudu ve azaları birbiri ile ilişkilendiriyor; vücuda giren yabancı ya da uyumsuz bir madde derhal dolaşım ile bünyeyi hasta edebiliyor.

Demek zerrenin bir bünyeye girerken o bünyeyi bütünü ile bilmesi gerekiyor ya da bilen birisinin sevk ve idaresi ile oraya girmesi gerekiyor. Her bir zerreye ilahlık payesi verilemeyeceğine göre mutlak ilim, irade ve kudret sahibi tek bir Allah'ı kabul etmek zorundayız.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Lesiyyemalar.](#)